

Tieteen ja vallan epäpyhä liitto

Yrittäessämme painostaa ihmisiä valikoimme argumentit tarkoin sen mukaan tukevatko ne tavoitettamme vai eivät. Käytäntö on niin normaali, että se harvoin pistää silmiin tai särähtää korvaan. Mitäpä muuta me odottaisimmekaan etujärjestöiltä, jotka ajavat oman sektorinsa etua? Heidän huolenaan ei ole myötätunto vastapuolen pulmille tai tasapuolisuuden tavoittelu.

Tämä on politiikkaa ja voimme valita puolemme tai pysyä leirien ulkopuolella. Tieteen ja poliittisen vaikuttamisen välillä vallitsee hyvin erilainen suhtautuminen faktoihin ja siksi tieteen ja politiikan sekoittuminen jättää avoimeksi tiedon tarkoituksperät. Tieteessä fakta on yleistieteellinen todellisuuden hahmottamisen rakennuspalikka. Yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa sen sijaan faktoja esitetään valikoidusti sen mukaan miten niiden arvellaan liikuttavan ihmisiä. Tiedon valikoiva käyttö ei istu eettiseen tieteeseen koska rakennelma ei ole demokraattinen - huutoäänestykseen perustuva.

Tieteen tekijöillä ei ole kummempi suhde ideaaleihin kuin muillakaan. Mikä on tapa tiedottaa väestönkasvusta Suomessa? Suunnilleen näin: Voi ei, mehän vähennemme! Kuka maksaa eläkkeit? Vauvatehtailu käyntiin! Ihmettelen Suomen väestöliiton tutkijoita, joiden aivot ovat jähmettyneet pelosta kankeiksi. He eivät vahingossakaan eksiysi ajattelemaan, että enemmän ihmisiä tarkoittaa enemmän kulutusta, resurssisotia ja hitaampaa mukautumista tulevaisuuden epävarmuuteen. Heidän ajatusmaailmaansa hallitsee edelleen vanha suppea talous- ja valtiopolitiikka. Ei muita näkökulmia, joita muiden tieteenalojen ekologeilta, sosiologeilta, antropologeilta, psykologeilta tai historioitsijoilta voisi hyvinkin irrota. Ehkä tutkijat ovat myös lojalia väkeä eivätkä halua sotkea naapurisopua.

Politiikka on maalikoidenkin temmellyskenttä ja siellä käydään väännöt paljolti arkiymmärryksen ehdoilla. Tiede liikkuu helposti arkiymmärryksen tuolla puolen. Kansa on arviointikyvytön politiikan suhteen, joka väittää pohjautuvansa tieteeseen. Tämän ovat huomanneet poliittisesti motivoituneet toimijat, jotka käyttävät tieteen tuloksia valikoiden ja yksipuolisesti päämääriensä edistämiseen. Tieteen kannalta tämä on epäeettistä. Tilanteen ovat huomanneet myös ne tieteilijät, joilla on taipumus ja into kuivattaa suo epätieteellisesti ajattelevilta. Näiden piiriin kuuluu hopeavedellä läträävien hippien lisäksi myös humanististen tieteiden edustajia, joiden maailmakuva ei palvele teknoyhteiskunnan tarpeita. Ote on ehdottoman tiukka. Poliittisella kentällä voit olla hyväksytysti demari tai kokoomuslainen mutta tiedehegemonian puristuksessa sinusta tulee oikea- tai harhaoppinen.

Tieteen kopulointi vallan kanssa on erityisen intohimoista lääketieteen alalla. Nykyinen kova kysyntä tekee ylpeäksi ja koko ala peräänkuuluttaa itselleen kunnioitusta. Julkilausumat eivät valehtele väärentämällä tutkimustuloksia vaan poisjättämällä laajempia konteksteja. Kansantajuinen esimerkki kirkastanee ajatuskulun. Keskustelu turvavyön pakollisuudesta jakoi ihmisiä toisaalta niihin, jotka pitivät aihetta yksilövapauden asiana. Toiset olivat pakon kannalla ja käyttivät kustannusargumenttia, miten paljon tarpeettomien vammojen hoito maksaa yhteiskunnalle. Laskelma suoritetaan suppeasti vertailemalla lievemman ja vakavamman vamman tapauksia. Turvavyön puolesta väittelevä jättää mainitsematta että osa turvavyöttömistä kuolee kolareissa suoraan pois. Lisäturvallisuus liikenteessä voi johtaa nopeuksien korottamiseen jolloin kuolonuhrien määrä voi pysyä samana. Silloin salakavala rebound-effekti syö ennusteet. Tarkoituksperäinen argumentointi vaikenee tällaisesta eikä rakasta laaja-

alaista pohdintaa. Yleensä todellinen kokonaiskuva hyödyistä ja haitoista hämärtyy sitä pahemmin mitä laajemmin asiaa tarkastelee.

Esitettyjen faktojen tarkoituksenhakuisia valintoja tehdään tiedepoliittisella kentällä koko ajan ja mielestäni lisääntyvästi ja painostavammin. Lääketieteellisillä argumenteilla on helppo operoida koska olemme pelkääviä kuolevaisia. Kuka uskaltaa kritisoida lääkäriä koska huomenna saattaa hammas kolottaa ja tehdä meistä hyvin nöyriä lähtemään vastaanotolle. Varsinkin kun hoitovaihtoehdot ovat kriminalisoitu pois. Valkotakin ympärillä leijuu läpäisemätön puhtauden eetos.

Nyt meille lasketaan, miten paljon maksaa tehohoidettu rokottamaton koronapotilas ja paljonko hän vie hoitomahdollisuuksia toisilta. Lehtien tekstariipalstoilla näkyy tulokset kun yritetään ryhmäpaineella ohjailla ihmisiä toisia vastaan. Miten paljon maksaa rokotteiden tutkimus rahana? Sen ympäristövaikutukset? Olisiko rahamäärä globaalin köyhyyden torjumiseen käytettynä vähentänyt sairaalahoitotarpeita muualla? Olisiko rahanmäärä käytettynä rakennemuutokseen vähentämässä tulevien pandemioiden todennäköisyyksiä? Voin keksiä sadoittain laajennetun kontekstin tutkimuskohteita, jotka kirjavoittaisivat näkökulmia koronaan moniselitteisemmiksi. Poliittinen vaikuttaminen perustuu yksinkertaistamiseen, johon tiedemaailman olisi syytä suhtautua varoen.

Tieteenteko itsessään on valtava resurssisyöppö. Luotaimet avaruudessa, hiukkaskiihdyttimet maan alla ja lääketiede siinä välissä. Tiedeala nauttii koskemattomuudestaan ja ruokkii sitä itse. ”Lisätutkimuksia tarvitaan” takaa leivän tutkijoille ja tekee heidät jääviksi arvioimaan omaa valta-asemaansa yhteiskunnan rattaissa. Eettiset tiedelautakunnat ovat vitsi - politiikan puolella on olemassa sentään vallanjako.

Tieteen ja eri tieteenalojen olisi tunnustettava oman asiantuntijuutensa ja valtuuksiensa rajat. Tieteen maailmankuvan suppeassa soveltamisessa ihmisiin piilee totalitarismin siemen. Ja mahdollisuus vallankäyttöön tunnetusti sokeuttaa. Minulla ei ole minkäänlaisia hyviä aavistuksia tulevaisuudesta, joka etenee nykyisen tieteen ja vallan yhteenliittymän viitoittamalla tiellä. En usko ilmastomuutoksen voittamisen mahdollisuuteen tieteen avulla, varsinkin jos se sulkee itsensä ulos kriittisestä tarkkailusta. En usko edes, että tiedelaitos pystyy irroittautumaan vallasta omin voimin. Epärehellinen tiede menettää ihmisten luottamuksen ja tekee palveluksen epäeettisille ihmisen terveyden ja tarpeiden rahastajille. Jospa koituisi aika, jolloin ääneen pääsisi vakavasti otettava tiedekriitikki. Minulla oli joskus haave pienestä metsäyliopistosta, joka kääntäisi selkensä vallankäytöstä juopuneelle tiedemaailmalle ja aloittaisi kaiken alusta.

Parempia aikoja odotellessa,

Lasse Nordlund